

Тамара Нуждзіна

ЭТНАКУЛЬТУРНЫ КОСМАС ЛІРЫКІ ЯЎГЕНІ ЯНІШЧЫЦ

Бадай, кожны твор Я. Янішчыц – ці гэта баладна-эпічны верш, ці песня каханьня, ці ліра-эпічная паэма – нясе выразныя адзнакі этнакультурнага космасу Палесся. На пачатку літаратурнага быцця юны талент сцвярджаў сябе праз натуральны для феномена палескай душы працэс самаідэнтыфікацыі з блізкім прыродным светам: *«І душа, як чуйнае карэнне, // Зноў адчула родную зямлю...»* [3, 27].

Вобразна-эстэтычны свет паэзіі Я. Янішчыц, маральна-этычны кодэкс яе лірычнай гераіні фарміруецца пад знакам абсалютнай значнасці палескай этнакультурнай стыхіі: *«Ёсць у мяне зялёная зямля, // Яна магутней слабасці і смерці»* [3, 10]. Зялёнае Палессе – не толькі крыніца яе духоўнай моцы, але і крынічка, крыніца, каранёвы выток, аснова яе творчых пошукаў, паэтычных набыткаў: *«І для песні падказала словы // Роднае палескае сяло»* [3, 27].

Магутна валадарыць дух Палесся ў паэтычным слове дачкі бласлаўленага краю. Яна гарманічна суіснуе з яго прыродным светам, што знаёмы да кожнай рысачкі і рыскі, таму і *«...няма радней // Тае мясіны, дзе ўзышла ты»* [3, 31]. А ў вершы *«Вунь першая хмара павісла бянтэжна...»* пачуем і такое прызнанне:

*Знікаю. Хай будзе на момант ічаслівым
Той бераг,
Дзе мроя збылася, дзе кветка ўзнялася,
А явы не стала... [3, 47].*

Тут бачым нечаканае мастацкае спалучэнне двух пачаткаў – натуральнага, прыроднага і ўсвядомлена жывога: кветка ўзнялася, а ты ўзышла. Не нарадзілася, не прыйшла ў жыццё, у свет, а менавіта ўзышла, як любая травінка-раслінка. Магчыма, ёсць у гэтым адгалосак старажытнага, міфалагічнага ўспрымання свету, калі чалавек не ўзнімаўся над прыродай, нават роўным ёй не пачуваў сябе. Тады сапраўды ўсё слушна: краса (кветка) і павінна ўзнімацца над явай, над будзёншчынай, у якой так часта лірычнай гераіні Я. Янішчыц будзе горка і скрушна, балюча і шчасна.

Прыцяжэнне роднай зямлі адчувае паэтэса на працягу ўсяго яе творчага шляху, але стыхія гарманічнага суіснавання з прыродна-вясковым пачаткам пачне саступаць месца іншаму настрою. Трагічнае адчуванне часу, выяўленне трагізму быцця ў эпоху стрэсаў і прагрэсу будзе заяўляць пра сябе ўсё часцей і ўсё больш уладна. Пра гэта сведчаць многія вершы з апошняга (прыжыццёвага) зборніка лірыкі Я. Янішчыц *«У шуме жытняга святла»* – *«Пра балота»*, *«Ноч на Прыпяці»*, *«Пра назвы»*, *«Красная цана»*, *«У чабору спытай»*, *«Па дарозе ў Дастоева»*, *«Прытча пра бочку»* і інш. Змяніўся свет. Змяніўся і чалавек у свеце. І далёка не ў лепшы бок. Адносіны паміж людзьмі становяцца ўсё больш жорсткімі і прагматычнымі. Балюча адчуваецца лірычнай гераіняй такая відавочная *«раздвоенасць, расслоенасць»* людской

натуры. Змянілася ў многім і дарагое, блізкае душы аблічча роднага краю. Без усялякай дыпламатыі, з народнай праматой і адкрытасцю – любя не любя, а слухай! – скажа пра таго, хто нанёс незагойную рану палескай зямлі.

Добра помню, як казалі дзве

Цёткі,

стрэўшы прышлага аднойчы:

«У яго трасун у галаве.

У яго пустыняй пахнуць вочы» [3, 284].

Але ні сама паэтэса, ні лірычная гераіня ніколі не пачуваліся «прышлымі». Ні ў сваім часе, ні ў прасторы. Так, у вершы «Красная цана» на балючай, рэзкай ноце загучала слова Я. Янішчыц у абарону жыццёвых і маральных правоў вясковай бабкі, «заступніцы спуццелага сяла» [3, 289]. Матыў зямлі, вобраз зямлі займае ў мастацкай прасторы верша асобае месца і пачынае гучаць ужо з першай страфы. Насуперак сталічнай мітусні і тлуму душой расплаўленай пачула паэтэса, як на прылаўках самага вялікага базару дыхае зямля. І дыханне гэтае няроўнае: глыбокае і перарывістае, затоенае, арытмічнае, перахопленае крыўдай, болем ці адчаем. Дакладна абазначана, што перад намі плён жыцця, плён нястомных рук вяскоўца. Заключныя радкі верша – сапраўдны аўтарскі афарызм:

...Павінна ў рэшце рэшт і на зямліцу

Быць красная, адменная цана! [3, 289].

Паміж дзвюма мастацкімі праявамі адной і той жа з’явы (зямля – зямліца) ўмесцілася гісторыя быцця вяскоўцаў, абдзеленых увагай і клопатам начальства розных узроўняў і рангаў – ды і самой дзяржавы. Слова Я. Янішчыц загучала па-мастацку ўстрывожана, страсна, па-народнаму цёпла і шчыра. Эстэтычнаму ўспрыняццю паэтычнай з’явы многа дае эвалюцыя агульнаўжывальнага, лексічна нейтральнага «зямля» ў «зямліцу». Відавочны рух вобраза да максімальнай канцэнтрацыі эмоцый, што абумоўлена, як нам падаецца, тонкім разуменнем паэтэсай адвечнай мары-спадзеву селяніна на жыццядайную сілу зямлі і яго далікатна-спагаднай пашаны, удзячнасці да зямліцы як жывой і самай дарагой істоты.

Паэзія Я. Янішчыц – гэта вялікая навука пачувацца прыналежным і патрэбным сваёй зямлі. Пра тое многія вершы пісьменніцы. Але само сабой, як сказала некалі паэтэса, нішто не назавецца, не паявіцца і не праявіцца. Усё грунтуецца на генетычнай, духоўна-спадчыннай аснове. Наўрад ці скажаш пра гэта больш дакладна і па-мастацку значна, як тое зроблена Я. Янішчыц у вершы «Сыноч і маці»:

Пакуль яшчэ зялёная зямля

Трымае нас на міласці закона,

Сыноч і Маці – зерне і ралля,

Сыноч і Маці – мудрая ікона [3, 255].

Кожны паэтычны зборнік Яўгеніі Янішчыц – гэта не толькі творчая ці ўзраставая мяжа, але і новы паварот у асэнсаванні праблемы каранёвай прыналежнасці сучасніка (творчай асобы ў першую чаргу) да радзімай зямлі. Дадаецца новы штрых, дэталі. Адшуканы нечаканы паварот думкі ці іншая

грань жывога пачуцця. Письменніца нястомная ў пошуках, у сваіх мастацкіх парываннях гарманічна спалучыць у паэтычным слове-вобразе праявы эпасу, высокай пачуццёвасці і сэнсавай змястоўнасці. Таму не заўсёды лёгка праверыць яе мастацкі код, як і немагчыма ў яе вершах штосьці памяняць ці зрушыць з месца без адчувальных страт.

*Ўсяго удосталь. Усяго – удосталь:
Зямлі і солі. Хлеба і віна.
Ды знаю: ёсць сустрэча, нібы ростань.
Ёсць ціхі боль у сэрцы –
старана.*

*Яна зусім нялёгка аблокі,
Ні песня, што пяецца «на дазволь».
Яна – мой хлеб няпросты і нялёгка.
Яна – зямлёй пасолена соль [3, 148].*

Цікава выбудоўваецца вобразна-паэтычны рад – зямля і соль, хлеб і віно. І толькі потым – старана. Сказана строга і падтэкстава значна. Толькі праз соль можна зямлю пачуць, здабыць хлеб, смак жыцця адчуць, а разам – старану сваю зразумець і палюбіць, калі яна – «зямлёй пасолена соль». Толькі пры такім успрыманні роднага свету, зямлі бласлаўленай магчыма для паэта творчае ўзрушэнне:

*Вось так узгараецца слова:
Паблізу. Сардэчна. Здаля.
Мы будзем з табою часова –
Праменьчык,
Іскрынка,
Ралля [3, 405].*

Менавіта вершам «Вось так узгараецца слова» і заканчвае Я. Янішчыц свой томік лірыкі «У шуме жытняга святла». І гэта невыпадкова. Самае галоўнае, знакавае стала апошнім акордам. Паэтэса ўзнімаецца да філасофіі быцця, да разумення філасофіі часовага і вечнага. Фізічная магчымасць быцця чалавека абмежавана часам ці абставінамі. І гэтак важна не прапусціць тое імгненне, калі ад святла праменьчыка завяжыцца жыццё і пойдзе ў глыбіню расці ўпарта прагны карэньчык-корань, што і паяднае раллю з зямлёй, імгненне з вечнасцю.

Пачынаючы са зборніка «Ясельда» (1978), Я. Янішчыц пастаянна выкарыстоўвае словы, узятыя з так званай сялянскай ільняной «індустрыі». І ніякай выпадковасці тут няма. Наступіла пара жыццёвай і творчай сталасці. Працэс гэты аказаўся для письменніцы трагічна-балючым: давялося прайсці праз вялікія фізічныя пакуты і душэўную драму. У выніку па-іншаму сталі бачыцца многія з’явы жыцця, людзі, ідэалы, каштоўнасці і сама творчасць. Глыбей, вастрэй сталі адчувацца свае вытокі, карані, узрост, эпоха. Натуральна, мяняецца мастацкі змест, эмацыянальная напоўненасць, стылёвая афарбоўка паэтычнага вобраза. Напрыклад, вершам «Не дакарала, не журыла...» аўтар упершыню, бадай, у сваёй вобразна-мастацкай

трактоўцы выкарыстоўвае такія словы, як *клубочак лёну, нітка суравая*. Абзначаны, такім чынам, канкрэтна-прадметны, побытавы пачатак. У спалучэнні ж са словамі *матуля, шлях* звычайны клубочак ільняных нітак вырастае да знакавага вобраза-сімвала. Вобраз, які ўвасабляе не толькі жыццёвую дарогу чалавека, працягласць яе ў прасторы і часе, але і той магутны духоўны і маральны арыенцір, які вядзе лірычную гераіню па жыцці. Даросла-самастойнае быццё сам-насам з шэкспіраўскімі драмамі, страсцямі такое, аказваецца, далёкае ад летуценна-нявопытнай рамантыкі. І той жа клубочак лёну ў канцы верша вырастае ў сімвал амаль непераадольных фатальных наканаванняў, перашкод:

*О, як хацела жыць я гордай
І незалежна-маладой!..
Ды паступаецца да горла
Клубочак ніткі суравой [3, 42].*

Вобраз, як бачым, трансфармаваўся ў новую рэальнасць дзякуючы, здавалася б, нязначнаму ўдакладненню. Клубочак як быў, так і застаўся, а вось лён замяніўся «*ніткай суравой*». Мастацкі эфект ад такой замены выключны: узнікае абвостранае адчуванне жыццёвай драмы. Такім чынам, звычайная ільняная нітка вырастае да паэтычнага вобраза, які заняў сваё пэўнае месца ў мастацкім свеце паэтэсы:

*Баравая,
зноў чакае сцежка.
Тчэцца памяць ніткай суравой [3, 207].*

*Дый сама разумею, што лета
Абрываецца тонкая ніць [3, 64].*

*Сюды вяртаюся са скрух,
З імжыстых суравей [3, 168].*

*Наплывае одум вечаровы
І радзімай ніткі суравей [3, 193].*

*Вось мой паром туманны, і узгорак,
І нітка сыпчагага дажджу [3, 202].*

Калі ж трэба паказаць аб'ёмнасць з'явы, справы, складанасць пэўнага працэсу, перадаць глыбіню пачуццяў, напружанасць думкі альбо эмацыйна-псіхалагічнага стану, значнасць здзейсненага чалавекам, тады пісьменніца шукае ў вобразна-выяўленчай палітры штосьці больш выразнае, запамінальнае, што моцна адбілася ў яе мастакоўскай памяці з часоў далёкага маленства:

*Перабірае мама сонца ў кроснах,
Перабірае век свой лёс з азоў [3, 183].*

Выразная карціна светабачання падаецца падкрэслена, акцэнтавана, дзякуючы далучэнню да слова «*кросны*» дзеяслова «*перабірае*». На першы погляд, асабліва мала дасведчанага ў ткацкай справе чалавека, дзеяслоў «*перабірае*» агульнаўжывальны. Аднак кросны-перабіранкі – гэта спецыфічны працэс. Тут патрэбны асобы спрыт і талент. Талент творцы. Трэба выткаць, перабіраючы ніты, адмысловы узор.

Аднак у зборніку «Каліна зімы» (1987) слова-вобраз, заснаваны на праявах адметнага народнага майстэрства, амаль знікае. А калі і звяртаецца аўтар да згаданага лексічнага паэтычнага раду, то вельмі рэдка (на ўвесь зборнік і дзесятка вершаў не набярэш), у выключна значных сітуацыях. І вобраз, дарэчы, пазначаны новым эмацыянальным адценнем: з доляй іроніі або выключнага трагізму. Нагадаем такія вершы, як, напрыклад, «*Калядкі*», «*Індзіра*», «*Узоры*». Новы вобразна-мастацкі свет кантрасны, і калі тчэцца ўжо сучасны ўзор, то «*кожны колер, як удар*», бо заснаваны на любові і гневе.

У пару вядомасці, жыццёвай і творчай сталасці аўтар зборніка «Каліна зімы» дакладна назаве і такія вызначальны складнік вобразна-эстэтычнага свету яе паэзіі, як адметнасць палескага ландшафту. І тады агульнарэгіянальнае ўзводзіцца ў абсалют выключнага, духоўна-асабовага: «*Я з лесу. // З Лугаўя. // З азерца. // І з балота*» [3, 235]. Выкарыстанне парцэляваных сінтаксічных канструкцый дае мажлівасць кожную праяву падаць у аўтаномным мастацкім рэжыме, надаўшы ёй асобую значнасць. Пры гэтым трэці радок страфы, як бачым, утрымлівае прыкметы асабовасці – даецца назва, агульнае набывае якасці ўласнага. Што гэта за назва – урочышча альбо нейкі населены пункт – аўтарам не ўдакладняецца.

Дарэчы, этнаграфічныя назвы ў творчасці Я. Янішчыц – асобая тэма. Зрэдзь яны пракідаліся ў ранніх зборніках, але аб'ектам пільнай увагі пісьменніцы стануць пазней. Напрыклад, у зборніку «Каліна зімы» – гэта вершы «*Тут*» і «*Пра назвы*». Увага чытача скіравана на актуальную і па сёння ў беларускай культурна-этнаграфічнай прасторы праблему: неабачлівае стаўленне на ўсіх узроўнях да такой важнай у духоўна-культурным і маральна-гістарычным жыцці нацыі з'явы, як назвы паселішчаў. У іх жа, як падкрэсліць пісьменніца, адбілася душа беларуса, гісторыя быцця, псіхалогія, паэзія мыслення нашых продкаў, мараль і этыка, характар стасункаў з людзьмі і светам.

Захопленая музыкай паэтычных вобразаў, акумуляваных народам у слове-назве, Я. Янішчыц заклікае і нашу душу адазвацца на такое багацце і харавство: «*Ўслухайся ў назвы: Яголін, Агова, Гойнава, Гуслікі, Горбень, Звінчо...*» [3, 271]. Ёй жа самой і чуецца, і бачыцца многае: горкі плач сялянкі над заўчаснай магілай сыночка, раскошная постаць народнага майстра-ўмельца, жылістая цягавітасць беларускіх лясоў і яшчэ шмат чаго значнага і цікавага, што не грэх ведаць кожнаму. Вядома ж, аблічча краю з усёй яго адметнасцю не могуць засведчыць ні Брыльянтава і ні Жамчужнае. І зноў зварот да чытача:

Мой дружа, бы ў жальбе,

*Мясцінамі быліннымі
Я правяду цябе [3, 285].*

Таму побач з традыцыйна-народнымі назвамі Цярпілаўка ці Гараваха гучыць і вось такое ўсмешліва-гарэзлівае, шчодрае, шырокае, раздольнае:

*Там дзецюкі аршынная,
Там свацейкі гудуць...
Там дзеўкі з Харашылава
Ў Залюбічы ідуць!» [3, 285].*

Магчыма, на геаграфічнай карце Піншчыны і не знойдзем вёсак і вёсачак з падобнымі назвамі, але ў кантэксце паэтычнай вобразнасці лірычных зборнікаў Я. Янішчыц яны выдатна працуюць на фарміраванне ў чытача адчування палескай рэальнасці, яе пастаяннай прысутнасці ва ўсім.

Ёсць у Я. Янішчыц нямала вершаў, прысвечаных памяці сяброў, калегам па пяру, увогуле творчым людзям. І ў гэтых творах абавязкова прысутнічае рэгіянальна-этнаграфічны кампанент. Гэта характэрныя адзнакі пэўнага прыроднага асяроддзя, гісторыя роду, спадчынная слава продкаў, іх эстэтычны густ і талент, праяўленыя ў новых пакаленнях. Нязмушана ўплятаецца пры гэтым у вобразна-мастацкае цэлае верша і назва радзіннага кутка – Прылукі Варлена Бечыка, Старына Еўдакіі Лось, Дамашы Рыгора Семашкевіча, Навасёлкі Марыі Захарэвіч, Хадзюкі Хрысціны Лялько. Не прамінула сказаць і пра дзівоснае спалучэнне генетычна-прыроднага, цыганскага і беларуска-лоеўскага, што ўвайшло краем быцця на гэтых землях продкаў у радаслоўную Тамары Аўсяннікавай, якую называе паэтэса Кармэнсітаю, палескаю Кармэн:

*Хто ведае, з якое
Нагоды ці віны
Занеслі ў ціхі Лоеў
Свой нораў цыганы [2, 149].*

Як лірык, Я. Янішчыц з кожным новым паэтычным зборнікам вастрэй і вастрэй адчувала патрэбу сказаць пра народнае жыццё аб'ёмна, панарамна. Сказаць не толькі пра маму, бацьку, блізкіх, вяскоўцаў, але пра ўвесь палескі люд. Пра сваю з ім трывалую повязь – крэўную, духоўную, гістарычна-культурную, творчую. Таму ў творах Я. Янішчыц побач з лірычнай гераіняй, дачкой бласлаўленага краю, жывуць сваім жыццём усе, каму, як лічыць паэтэса, яна была абавязанай. Ад бабулі Паланеі, бабкі Луцэі, цёткі Ліды Саўчуковай, цёткі Клавы да дзедка Луны, прадзеда Фёдара, дзядзькі Арцёма, да Савы і Марыі, да Мацея і Пцімеі, да ўсіх разам і персанальна кожнага жыхара Ягадага хутара. За безліччу імёнаў, назваў адкрываецца складаная карціна жыцця, драма чалавечых лёсаў, а разам і талент аўтара – чалавека і мастака – спасцігаць культуру быцця, мудрасць звычайў і народнага этыкету.

Жыццё ў вялікім горадзе абвастрае настальгічнае пачуццё па страчанай гармоніі з прыродным светам, людзьмі і самой сабой. Назіраючы за тым, як будуюцца сучасны горад, як у зоне будоўлі «*забіваюцца*» любыя сэрцу «*арабіна, бярозанька, клён*», лірычная гераіня пакутліва ўспрымае такую плату за гарадскі камфорт, набыткі цывілізацыі: «*Ночу я прачынаюся.*

Страшна, // *Бы сама урастаю ў бетон*» [2, 55]. Застаецца адзіны паратунак: прыпасці да крыніц народнага слова, яго палескай напеўнасці, сардэчнасці:

*Прывязі – прашу –
Шытшыны мне і мяты,
Гаварок палескі наш негаваркі,
Пашчыруем
Пад нягаснучым сузор'ем
Ціхай песні,
У прыпеўцы,
У жальбе... [3, 60].*

І гэта не першы прыпамін пра палескую гамонку, пра палескі нетаропкі гаварок. У паэме «Ягядны хутар» ёсць прызнанне пра першую песню, што «прапета» на мове рабін і ракі. Сапраўды, зборнік «Снежныя грамніцы» (1970) адкрываецца вершам «Хаджу па нівах, па лугах азёрных...», дзе напаткаеш наступны паэтычны рад-асацыяцыю: *ручай – мова – песня – гаварок*.

Жыццё выпрабоўвала пісьменніцу на штодзённую трываласць, а талент на творчае развіццё: сямейны разрыў, месяцы прыкутасці да бальнічнага ложка пасля аўтамабільнай катастрофы, затым яшчэ амаль тры месяцы вясковага быцця ў гаючай атмасферы роднай Велясніцы. Чаго-чаго, а часу на роздум, як бачым, хапала. У выніку творчыя пошукі і духоўна-эстэтычныя памкненні набываюць новы напрамак. У зборніку «Ясельда» ужо не толькі згадкі пра народную песню, але і сама вясельная спяванка («Ой, жаль, жаль...») уключаецца ў мастацкую аснову верша «Сянцо каля гумна...». Удала пададзена застольная гамана, настрой, рытм вясельнага стала, яго вірлівая весялосць, жартоўны лад паводзін вясельнікаў: «*Вядзе, гудзе бяседа, // Цалуе кум куму, // Кума – свайго суседа*» [3, 66]. Здаецца, усё ідзе паводле палескага вясельнага этыкету: сянцо каля гумна, кашуля-вышыванка, чарачка-крышталь, лёгка п'ецца і пяецца. Аднак зусім цвярозым і балючым зрокам убачана народная прарочая прыкмета: «*Вяселлейка запіта. // ... А чаркі ні адной // На шчасце не разбіта*» [3, 66]. Так і чуецца водгалас асабістай сямейнай незадачы. А яшчэ – пераклічка з вершам Е. Лось «На вяселлі сяброўкі», у якім мудрая жыццёвым вопытам і нялёгкім сямейным лёсам на правах старэйшай прароча перасцярагае юную Я. Янішчыц. Вядома, жаль і слёзы ў разгар вясельнай бяседы Е. Лось патлумачыць балючым прыпамінам пра сваё.

*Была даніна добраму і злomu,
Што на ўспамін пад музыку прыйшло.
І быў тут жаль на ўласнаму былому,
Якое ад пачатку падвяло...
Не падвяло б цябе, мая няюха!
Малодшая, ты мне нібы дачка... [1, 140-141].*

За балючым сваім – мацярынская трывога за лёс яе, малодшай. І хоць канцоўка бадзёра-аптымістычная, аднак мацярынская інтуіцыя, трывожнае

прадбачанне не падвяло Е. Лось: лірычнай гераіні верша не ўдалося сямейнае шчасце.

Зборнікі «На беразе пляча» (1980) і «Пара любові і жалю» (1983) засведчылі: у творчасць Я. Янішчыц увайшла сталасць. У характары яе паэтычнага мыслення заўважаецца пашырэнне народна-сялянскай пачуццёвасці, уласцівай сталым жанчынам яе зялёнага Палесся. У вобразную аснову верша часта кладуцца словы павышанай эмацыянальнай афарбоўкі. Шырокае выкарыстанне лексікі з памяншальна-ласкавымі суфіксамі падкрэслівае мяккасць, пяшчоту, замілаванасць да таго, што любя, блізка, дорага. Пачынае так прамаўляць і сама лірычная гераіня Я. Янішчыц, а не толькі бабулькі-паляшчкі, родная маці або жанчыны з паэмы «Ягдны хутар». На пачатку гэта як бы праверка сваіх паэтычных здольнасцей браць любую ноту, мяняць рэгістр. Паяўляюцца выразна абзначаныя дыялагічныя прыёмы пісьма. Пашыраецца эпічнае шматгалоссе янішчынскай лірыкі.

Такім чынам, у залежнасці ад унутранай сутнасці ідэйнай дамінанты, душэўна-псіхалагічнага стану гераіні паэтэсай абіраюцца розныя словы-вобразы, у якіх асабліва адчувальна адбіваецца палеская моўна-інтанацыйная плынь размовы, гаворкі, гаманы. Прысутнасць феномена палескай гаворкі, яе напеўны, ласкава-даверлівы і мяккі тон становіцца істотным у вобразна-выяўленчым свеце Я. Янішчыц напрыканцы 70-х гадоў.

ЛІТАРАТУРА

1. *Лось, Е.* Выбраныя творы: у 2 т. / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1979. – Т. 2.: Вершы. Паэмы. – 320 с.
2. *Янішчыц, Я.* Выбранае / уклад. А. Канапелькі і В. Коўтун; прадм. Д. Бугаёва / Я. Янішчыц. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2000 – 351 с.
3. *Янішчыц, Я.* У шуме жытця святла: Вершы, паэмы / Я. Янішчыц. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1988. – 414 с.